



РЕЦЕНЗИЯ

Вх. № РД 20-490/20.03.2026

1. Обща информация

Рецензент: проф. д-р Иван Димитров Пенев, област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление: 3.8 Икономика; научна специалност: „Икономика и управление (селско стопанство)“

Основание: определен за член на НЖ съгласно Заповед № РД 06-28 /28.01.2026 год. на Ректора на Икономически Университет – Варна

Автор на дисертационния труд: МИЛЕН ВЕСЕЛИНОВ ВЛАЕВ докторант по докторска програма „Аграрен бизнес“. Област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.8 Икономика

Тема на дисертационния труд: БАНКОВОТО ФИНАНСИРАНЕ НА БИЗНЕС ПРОЦЕСИ В АГРАРНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ

2. Данни за дисертанта

Милен Веселинов Влаев е роден на 13.12.1978. През 2002 г. получава бакалавърска, а 2003 магистърска степен по финанси от Стопанска академия "Димитър А. Ценов" - гр Свищов.

Трудовата си кариера започва през 2003 в ПроКредиг Банк (България) АД, където последователно заема позиции Главен Агро координатор/Ръководител отдел Агробизнес/Ръководител Микро предприятия. В периода 2014 до 2017 работи в централата на банката като Експерт Управление на сегмент Селско стопанство.

От октомври 2017 до момента работи в Банка ДСК ЕАД (Централно управление) като заема позициите Мениджър Агробизнес сегмент/Ръководител отдел Агробизнес/Главен експерт Бизнес развитие.

Милен Влаев е зачислен със заповед РД 17-182/29.01.2018 като редовен докторант в Икономическия Университет- Варна, редовна докторантура, държавна поръчка. Отчислен е със заповед РД 17-439/17.03.2021.

3. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 236 страници с 42 таблици и 39 фигури: въведение - 4 страници; Първа глава (теоретично-методологична част) – 62 страници; Втора глава (аналитична част) - 88 страници; Трета глава (конструктивна част) – 45 страници; Заключение – 2 страници; Литература - 14 страници. Използвани са 199 литературни източника.

Основна теза: „финансовата обезпеченост на аграрния сектор в България може да бъде постигнато чрез прилагането на подход към банковото финансиране, който отчита специфичните параметри и зависимости на бизнес процесите в сектора...”



Хипотези: (1) По-големите земеделски стопанства с по-висок годишен оборот използват банково финансиране по-често от малките и микростопанствата, като то е насочено основно към инвестиции в дълготрайни активи, докато текущата дейност и оборотните нужди се финансират предимно със собствени средства и търговски кредит;

(2) Земеделските производители с по-дълъг управленски опит проявяват по-висока склонност към използване на инвестиционни и дългосрочни банкови кредити, като възприеманата висока цена на банковото финансиране има отрицателно влияние върху интензитета на тяхното използване;

(3) Специализираните банкови продукти за агробизнес се възприемат като по-подходящи в сравнение със стандартните кредити поради гъвкавите погасителни планове и адаптираните обезпечения;

(4) Директните плащания по Общата селскостопанска политика оказват положително влияние върху достъпа до банково финансиране, а ефекта и е посилен при стопанства, които внедряват нови технологии, развиват устойчиви практики, което водещи и до по-висока инвестиционна активност.

Методология на изследването: (1) Структурирано анкетно проучване насочено към земеделски стопанства в България (52 % от анкетиранияте фермери се занимават със зърнопроизводство, 29% - овощарство, 27 % - животновъдство и 15% - зеленчукопроизводство); (2) Неструктурирано анкетно проучване със специалисти в бранша (18); (3) данни от Eurostat database, НСИ, МЗХГ, FAO, БНБ. Използвани са и статистически тестове (сравняване на средни величини) за проверка на хипотезите.

Структура: В увода ясно са открити предметът, обектът и целта на изследването. Дефинирана е основната теза, задачите и хипотезите.

Първа глава е теоретична. В нея са изяснени същност, функции, и участници в процеса на банковото финансиране. Разгледани са основните бизнес процеси в аграрното предприятие и факторите в процеса на финансиране. Дискутирани са модели и подход за оценка на възможностите за финансиране на аграрния сектор. Акцентирано е на теориите за информационна асиметрия и институционалните модели за достъп до финанси. Отделено е внимание и на моделите за оценка на кредитния риск. Тази част завършва с интегриран авторски модел за оценка на достъпа до финансиране.

Втора глава е емпирична. Анализирани са Профил на добри и неефективни бизнес модели. Представени са бизнес модели и тяхното значение за достъпа до финансиране на аграрния бизнес. Дискутирана е правната рамка и структурата на финансиране на аграрния сектор. Разкрити са финансовите потребности на различните по размер стопанства и производства. Изследвана е ролята на външните и вътрешните фактори върху финансирането на процесите в аграрния бизнес.

Трета глава е конструктивна. Представен са основните фактори при избор на подход при финансиране на процеси в зависимост от бизнес структурата на компаниите. Обоснован е модел за повишаване ефективността при финансиране



на предприятия от аграрните сектори. Разгледана е важноста на комуникиране на подходите със заинтересованите страни в агробизнес сектори.

В заключението са резюмирани изведените от работата основни предизвикателства и насоките за тяхното преодоляване. Силно впечатление прави извода, че финансовите институции трябва да възприемат ролята не само на кредитори, а да бъдат дългосрочни партньори на земеделските производители.

4. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Дисертационният труд е добре структуриран и включва всички необходими елементи. Автореферата коректно отразява съдържанието на дисертационни труд. Разкрита е нуждата на отделните подотрасли за кредитиране. Показана е важната роля на банковото кредитиране за развитие на отрасъл и как по-добрия достъп на големите земеделски производители води до изкривяване на конкуренцията. Ясно са очертани недостига на финансиране при дребните производители. Авторът демонстрира дълбоко познание за земеделието и банковата сфера. Съчетава спецификата на производствените процесите в земеделието и поведението на банковите институции.

Дисертантът демонстрира много добри аналитични способности.

5. Идентифициране и оценяване на научните и научно – приложните приноси в дисертационния труд;

Научни приноси

- Задълбочено са представени теоретико-методологичните основи на банковото финансиране на бизнес процесите в аграрния сектор. Дискутирани са и са приложени в изследването теориите за принципал-агент; асиметрична информация; транзакционни разходи.
- Разработена е методика за оценка на достъпа до финансиране на аграрните предприятия

Научно-приложни приноси

- Емпирично изследване сред производители представено в дисертацията дава ясна представа за използваното финансиране в земеделието. Изяснени са ограниченията които земеделските производители срещат при кредитиране от търговските банки. Оценени са нуждите на земеделците от специфични банкови продукти.
- Показана е ролята на размера на стопанството, управленския опит и финансовата отчетност върху достъпа до банковото финансиране.
- Разработени са подходи за финансиране на земеделските производители като са разгледани не само техните предимства но и съпътстващите ограничения.
- Оценена е ролята на Общата селскостопанска политика за кредитоспособността на аграрните стопанства.
- Обоснована е необходимостта от усъвършенстване на взаимодействието между аграрния бизнес и банковите институции.

6. Публикации и участие в научни форуми



Представени са осем публикации, свързани с дисертационния труд – шест самостоятелни и две в съавторство. Две от тях са на английски. Публикациите попадат в категорията „Статии и доклади в списания с научно рецензиране“.

Група от показатели		Показатели	Изискване Доктор	Изпълнение
А	Дисерт.труд за степен "доктор"	1	50	50
В	Хабилитационен труд	3		
Г	Публикации	4 до 10	30	70
Д	Цитирания	11 до 13		
Е	Докторанти, проекти, учебни	14 до 21		
		Общо	80	120

7. Констатирано или неконстатирано плагиатство в дисертационния труд и автореферата

Не констатирам плагиатство в разработката. Авторът има ясно изразен стил на писане. Цитиранията на други автори са ясно открити.

8. Критични бележки и препоръки;

Нямам съществени критични бележки. Докторантът показва задълбочени познания както в сферата на кредитирането, така и в земеделието. За мен бе удоволствие да чета дисертацията. Имам следната препоръка:

Кредитирането на дребните земеделски производители е предизвикателство което съществува в една или друга степен във всички страни. Ellis (Agricultural policies in developing countries 1992) представя интересно резюме на прилаганите кредитни политики през банковия сектор в развиващите се страни. Този автор счита, че решението на проблема трябва да се търси в създаване на местни финансови институции за подпомагане на дребния бизнес. Това решение също има предимства и недостатъци. В тази връзка препоръката ми към дисертанта е в бъдеще да продължи да изследва процесите и тази посока на развитие. В дисертацията има интересна част посветена на кредитните кооперации.

От изследването могат да се извлекат и поуки за това какъв трябва да е дизайна на мерките за подкрепа на земеделските производители.

9. Въпроси към дисертанта;

- Намерена е положителна връзка между директните плащания и достъпа до банково финансиране. До каква степен тази връзка се дължи на факта, че директните плащания се използват в някои от банковите кредити като „гаранция за заема“ и до каква степен на други фактори?
- До каква степен увеличаването на кредитирането на аграрния сектор се дължи на това ще са останали основно големи производители нуждаещи се от по-големи кредити и намаляване на лихвения процент (таблица 6 стр. 75).



- До колко банките са подходяща организационна форма за предоставяне на кредит на дребните производители?

10. Заключение

Въз основа на приложените от докторанта различни методи на изследване, правилно изведените експерименти, направените обобщения и изводи считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Икономически Университет-Варна, което ми дава основание да го оценя **ПОЛОЖИТЕЛНО**.

Въз основа на гореизложеното предлагам да се присъди на **МИЛЕН ВЕСЕЛИНОВ ВЛАЕВ** научната степен "доктор" в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност 05.02.18 Икономика и управление

Дата: 25.08.2025

ИЗГОТВИЛ РЕЦЕНЗИЯТА:



проф. д-р Иван Димитров Пенев

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор“ по професионално направление 3.8 „Икономика“

Изготвил рецензията: доц. д-р Мария Радославова Станимирова, научна специалност „Икономика и управление (селско стопанство)“, катедра „Аграрна икономика“ при Икономически университет – Варна (ИУ-Варна).

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по ПН 3.8 „Икономика“, област на висшето образование 3 „Социални, стопански и правни науки“, докторска програма „Аграрен бизнес“, ИУ-Варна.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на Научно жури, определено със Заповед № РД-06-28 / 28.01.2026 г. на Ректора на ИУ-Варна.

Автор на дисертационния труд: Милен Веселинов Влаев

Тема на дисертационния труд: „Банковото финансиране на бизнес процеси в аграрния сектор в България“.

I. Информация за докторанта

Докторантът Милен Веселинов Влаев е зачислен в редовна докторантура по докторска програма „Аграрен бизнес“ към катедра „Аграрна икономика“ при Икономически университет – Варна със Заповед № РД-18-182/29.01.2018 г. на Ректора на ИУ – Варна. Обучението е осъществено в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.8. „Икономика“, по държавна поръчка, за срок от три години – от 01.02.2018 г. до 01.02.2021 г.

Съгласно заповедта за зачисляване, на докторанта е определен научен ръководител – гл. ас. д-р Паулина Любенова Иванова, като впоследствие научното ръководство е поето от проф. д-р Теодорина Желязкова Турлакова.

В рамките на обучението докторантът е изпълнил предвидените в индивидуалния учебен план дейности, включително успешно положени докторантски изпити и участие в научноизследователска дейност. Обучението е проведено в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в

Република България (ЗРАСРБ), Правилника за неговото прилагане и вътрешните нормативни актове на Икономически университет – Варна.

Със Заповед № РД-17-439/12.03.2021 г. на Ректора на ИУ – Варна докторантът е отчислен с право на защита, считано от 01.02.2021 г., в рамките на нормативно определения срок.

Кандидатът притежава значителен практически опит в банковия сектор, като професионалната му реализация е пряко свързана с финансирането на аграрния бизнес. Професионалната му реализация включва последователно заемане на експертни и ръководни позиции в утвърдени банкови институции, сред които „ПроКредит Банк (България)“ АД, „УниКредит Булбанк“ АД и „Банка ДСК“ АД. В рамките на тези позиции той е натрупал значителен практически опит в: управлението на портфейли от земеделски производители и агробизнес клиенти; разработването и внедряването на специализирани банкови продукти за селското стопанство; анализа и управлението на кредитния риск в аграрния сектор; взаимодействието с международни финансови институции (ЕБВР, KfW и др.) и участие в програми за финансиране на земеделски производители.

Особено съществен е опитът му, свързан с разработване на продуктови решения и участие в стратегически инициативи за развитие на агробизнес сегмента, което придава на дисертационния труд ясно изразена практическа ориентация.

Образователната подготовка на докторанта включва придобити образователно-квалификационни степени „бакалавър“ и „магистър“ по финанси от СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, което осигурява необходимата теоретична база за провеждане на научно изследване в областта на финансовото посредничество и банковото дело.

Съчетаването на задълбочена теоретична подготовка с дългогодишен практически опит в банковия сектор, и в частност в обслужването на аграрния бизнес, създава предпоставки за разработване на дисертационен труд с висока степен на приложимост и научна обоснованост.

II. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд на Милен Веселинов Влаев е посветен на изключително актуален и с нарастваща значимост проблем – банковото финансиране на бизнес процесите в аграрния сектор в България. Изследваната тематика се намира на

пресечната точка между финансовото посредничество и аграрната икономика, което определя нейния интердисциплинарен характер и висока практическа значимост.

Актуалността на изследването се обуславя от няколко основни фактора. На първо място, аграрният сектор в България продължава да бъде стратегически важен както от икономическа, така и от социална гледна точка, но същевременно се характеризира с висока степен на зависимост от външно финансиране. На второ място, спецификите на селскостопанското производство – сезонност, зависимост от природни условия, ценова волатилност и регулаторни изисквания – създават специфични предизвикателства пред банковите институции при оценката на риска и структурирането на финансови продукти. На трето място, засиленото влияние на Общата селскостопанска политика (ОСП) и инструментите за подпомагане допълнително усложняват финансовата среда и изискват интегриран подход към финансирането.

Дисертационният труд е с общ обем от 236 стандартни страници и е структуриран в увод, три глави, заключение, списък на използваната литература и приложения. Използваният литературен апарат включва 199 източника, което свидетелства за задълбочено проучване на съществуващата научна литература, както на български, така и на чужд език. Трудът е онагледен чрез 42 таблици и 39 фигури, които подпомагат анализа и улесняват възприемането на представените резултати.

В увода авторът ясно формулира обекта, предмета, целта и задачите на изследването, както и изследователската теза. Добро впечатление прави логическата обвързаност между формулираните задачи и структурата на дисертационния труд, което е предпоставка за последователно и аргументирано развитие на изследването. Методологическият инструментариум е съобразен със спецификата на изследвания проблем и включва комбинация от теоретични и емпирични методи.

Първата глава има теоретико-методологичен характер и е посветена на изясняване на същността на банковото финансиране, особеностите на аграрния сектор и взаимодействието между тях. Авторът прави систематичен преглед на съществуващите теоретични постановки, като обръща внимание както на класическите концепции за финансово посредничество, така и на съвременните подходи, свързани с управление на риска и финансиране на специфични икономически сектори. Особено ценен е акцентът върху спецификата на аграрния

сектор като обект на финансиране, което създава добра основа за последващия анализ.

Втората глава е аналитична и съдържа емпирично изследване на банковото финансиране на аграрния сектор в България. Тук авторът използва разнообразни източници на информация и прилага подходящи методи за анализ, включително сравнителен анализ, статистически методи и интерпретация на емпирични данни. Анализът обхваща динамиката на кредитирането, структурата на финансовите инструменти, поведението на банковите институции и специфичните ограничения пред достъпа до финансиране. В тази част ясно се откроява практическата ориентация на изследването, базирана на натрупания професионален опит на автора.

Третата глава има приложен характер и е насочена към разработване на модели и предложения за усъвършенстване на банковото финансиране в аграрния сектор. Авторът предлага конкретни решения, включително модели за оценка на достъпа до финансиране и възможности за подобряване на взаимодействието между банковите институции и аграрните стопанства. Тази част на дисертационния труд заслужава особено висока оценка, тъй като демонстрира способността на автора да трансформира теоретичните и емпиричните резултати в практически приложими решения.

В заключението са обобщени основните резултати от изследването и са формулирани изводи и препоръки. Те са логически следствие от проведеното изследване и допринасят за постигане на поставената цел.

Като цяло, дисертационният труд представлява цялостно, добре структурирано и аргументирано научно изследване, в което последователно се проследява връзката между теоретичната постановка, емпиричния анализ и предложените практически решения.

III. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на чл. 34, ал. 2 и ал. 3 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна, като съдържанието му демонстрира последователно изградена изследователска концепция и ясно изразена авторова позиция.

В съдържателно отношение разработката се отличава с добра обвързаност между отделните части на изследването, като теоретичният анализ, емпиричното изследване и предложените решения са логически взаимосвързани и подчинени на основната изследователска теза, свързана с необходимостта от адаптиране на банковото финансиране към спецификата на бизнес процесите в аграрния сектор.

Особено силна страна на труда е ясно формулираната изследователска рамка чрез конкретни хипотези, насочени към връзката между размера на стопанствата, управленския опит, спецификата на банковите продукти и влиянието на Общата селскостопанска политика върху достъпа до финансиране. Това придава целенасоченост на анализа и позволява проверимост на направените изводи.

Теоретичната част се характеризира с целенасочен подбор и интерпретация на научни постановки, свързани с финансовото посредничество, информационната асиметрия, отношенията между възложител и изпълнител и транзакционните разходи. Авторът успява да обвърже тези теоретични подходи със спецификата на аграрния сектор, като извежда ключови особености на финансирането, произтичащи от производствените и институционалните характеристики на сектора. Съществен момент е разработването на интегриран модел за оценка на достъпа до финансиране, който надгражда теоретичната рамка и служи като основа за емпиричния анализ.

Емпиричното изследване е добре структурирано и се основава на комбиниран методически подход. Проведено е структурирано анкетно проучване сред земеделски стопанства в България, като е представено разпределение по основни производства в селското стопанство (зърнопроизводство – 52%, овощарство – 29%, животновъдство – 27%, зеленчукопроизводство – 15%), както и неструктурирано проучване сред експерти от банковия сектор. Използвани са и вторични данни от Eurostat, НСИ, МЗХГ, FAO и БНБ, което осигурява добра информационна база.

Анализът в тази част надхвърля описателното представяне на данни, като се търсят зависимости между характеристиките на стопанствата и достъпа им до финансиране, включително влиянието на фактори като размер на стопанството, управленски опит, структура на производството и наличие на субсидии. Използването на статистически тестове за проверка на хипотезите допълнително повишава надеждността на резултатите.

В приложната част авторът демонстрира способност за трансформиране на получените резултати в конкретни решения. Обосновани са модели и подходи за повишаване на ефективността на финансирането, включително чрез по-добро съобразяване на банковите продукти със спецификата на аграрния бизнес и чрез засилване на взаимодействието между банковите институции и земеделските производители. Особено ценен е акцентът върху необходимостта банките да се позиционират не само като кредитори, а като дългосрочни партньори на аграрния бизнес.

Таблиците и фигурите са органично интегрирани в изложението и изпълняват аналитична функция, като подпомагат извеждането на зависимости и аргументирането на направените изводи.

Използваната литература показва добра ориентация в научните изследвания по темата и позволява на автора да позиционира своето изследване в контекста на съществуващото научно знание.

Авторефератът коректно отразява съдържанието на дисертационния труд и представя по систематизиран начин основните резултати и приноси.

В обобщение, съдържанието на дисертационния труд се характеризира с аналитична задълбоченост, използване на разнообразен методически инструментариум и ясно изразена връзка между теоретичната постановка, емпиричното изследване и предложените решения, което го определя като завършено и добре аргументирано научно изследване.

IV. Оценка на публикациите на докторанта

Във връзка с изискванията на чл. 35, ал. 1, т. 1–4 от Правилника за развитие на академичния състав в Икономически университет – Варна, докторантът е представил общо шест научни публикации, свързани с тематиката на дисертационния труд, от които: четири са самостоятелни; две са в съавторство; две са публикувани на английски език; публикациите са в издания с научно рецензиране.

Публикациите обхващат основни аспекти на банковото финансиране на аграрния сектор и отразяват ключови резултати от проведеното изследване, включително проблемите при достъпа до кредит, ролята на финансовите институции и възможностите за усъвършенстване на финансирането.

Представените научни трудове отговарят на минималните национални изисквания съгласно чл. 2б, ал. 2 и ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав в Република България, като покриват необходимия брой точки за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ .

Публикациите са тематично обвързани с дисертационния труд и допринасят за апробацията на неговите научни и научно-приложни резултати.

V. Научни и практико-приложни приноси на дисертационния труд

Представените от автора научни и научно-приложни приноси са обосновани и кореспондират със съдържанието на дисертационния труд. Като научни приноси могат да се открият задълбоченото теоретико-методологично изследване на банковото финансиране в аграрния сектор, както и разработването на интегриран модел за оценка на достъпа до финансиране.

Сред научно-приложните приноси следва да се посочат проведеното емпирично изследване сред земеделски производители и банкови експерти, идентифицирането на факторите, влияещи върху достъпа до кредит, както и формулираните предложения за усъвършенстване на банковото финансиране и взаимодействието между финансовите институции и аграрния бизнес.

Приносите са резултат от самостоятелна научноизследователска работа и имат както теоретично значение, така и практическа приложимост.

VI. Въпроси по дисертационния труд

С оглед създаване на предпоставки за по-убедително защитаване на труда на докторанта и задълбочаване на научната дискусия, отправям следните въпроси към докторанта:

1. В каква степен предложеният модел за оценка на достъпа до финансиране може да бъде адаптиран и приложен в други сектори на икономиката?

2. Какви са възможностите за развитие на партньорски модели между банковите институции и аграрния бизнес в контекста на дигитализацията на финансовите услуги?

VII. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Представеният дисертационен труд представлява самостоятелно, задълбочено и актуално научно изследване, посветено на значим проблем с теоретична и практическа важност. В него се демонстрират добри познания в изследваната област,

умения за прилагане на съвременни методи на научно изследване и способност за извеждане на аргументирани изводи и предложения.

Постигнатите резултати, формулираните научни и научно-приложни приноси, както и представените публикации, дават основание да се приеме, че дисертационният труд отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и вътрешните нормативни актове на Икономически университет – Варна.

На това основание давам положителна оценка на дисертационния труд и предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Милен Веселинов Влаев образователната и научната степен „доктор“ по професионално направление 3.8 „Икономика“.

19.03.2026 г.

гр. Варна

Изготвил рецензията.

(доц. д-р Мария Станимирова)